

Slutrapport

Återrapportering av ekonomiskt stöd till lokalt brottsförebyggande projekt

Det sker mycket brottsförebyggande arbete runtom i landet, både som projekt och i den löpande verksamheten. Några av dessa insatser har kunnat genomföras med hjälp av ekonomiskt stöd från Brottsförebyggande rådet (Brå). Arbetet dokumenteras och efter insatsen lämnas en slutrapport till Brå.

Erfarenheterna från de olika projekten är många gånger intressanta för andra som arbetar med brottsförebyggande arbete och därför publicerar Brå ett urval av rapporterna på myndighetens webbplats.

För sakuppgifter och slutsatser står respektive författare eller organisation.

Fler rapporter finns att ladda ner på www.bra.se/lokaltarbete

Leanlink
Ao Råd & Stöd
Katharina Eklund
Lise-Lotte Ardell
Brottsförebyggande gruppen

2010-11-29

Dnr B3.3-0326/2009

Brottsförebyggande rådet
Box 1386
111 93 STOCKHOLM

**Slutrapport för brottsförebyggandeprojektet Aslan 48 –
mot ung brottslighet**

Projekttid: 2009-11-01-2010-11-01

Sammanfattning/kartläggning

Under hösten 2008 genomfördes en kartläggning där olika yrkesgrupper som har kontakt med unga i riskområde fick ge sin bild av hur vardagen ser ut för dessa barn. Bilden av vilka resurser som finns att tillgå för att möta ungas behov och hur mycket dessa används framgick tydligt men också vad som saknades för denna målgrupp. Alla som arbetar för ungas trygghet i vardagen var överens om att det måste bedrivas ett effektivt brottsförebyggande arbete. Detta resulterade i att man i januari 2009 gjordes en överenskommelse om samverkan mellan Linköpings kommun och Polismyndigheten i Östergötlands län för att minska ungdomsbrottsligheten.

Utifrån detta skapade man sedan en handlingsplan innehållande åtta punkter med en rad olika brottsförebyggande åtgärder. En av dessa åtta punkter var att man med gemensamma insatser skulle minska risken för att ”förstagångare” återfaller i brott. Detta var en stor brist som framkom i kartläggningen, att kommunen i stort sett inte erbjöd någon behandlande insats till dem som är under 15 år och heller inte hade någon snabb reaktion gentemot de unga under 15 år som blir misstänkta för ett brott.

Polis och socialtjänst fick ett gemensamt uppdrag att utveckla en arbetsmodell kring barn och ungdomar som för första gången anmäls för ett brott.

Åtgärder

Ett samarbete inleddes mellan polisen, socialkontoret och Råd och Stöd. Detta resulterade i att man skapade en verksamhet, Aslan – mot ung brottslighet, som riktar sig till barn och ungdomar under 15 år som för första gången är misstänkta för brott och deras föräldrar. Verksamheten har som målsättning att ge en snabb och tydlig reaktion från samhället till unga lagförbrytare och deras föräldrar. Dessutom är målsättningen att så tidigt som möjligt komma in och uppmärksamma ett kriminellt/normbrytande beteende och erbjuda stöd till barnet/ungdomen samt deras föräldrar för att bryta detta.

Genomförande

Aslan 48 är en verksamhet som riktar sig till barn och ungdomar under 15 år som är misstänkta för brott och deras föräldrar. Verksamheten bygger på ett nära samarbete mellan Aslan, socialkontoret och polisen.

Verksamheten har som målsättning att ge en snabb och tydlig reaktion från samhället till unga lagförbrytare och deras föräldrar samt att så tidigt som möjligt komma in och uppmärksamma ett kriminellt/normbrytande beteende och erbjuda stöd till barnet/ungdomen samt deras föräldrar för att bryta detta.

Arbetsmodellen är uppbyggd på så sätt att polisen faxar alla polisanmälningar som kommer in på ungdomar under 15 år till Aslans verksamhet, (undantaget är de som är aktuella för LuL-utredning, dessa skickas direkt till socialkontoret).

Socialekreterarna på Aslan tar kontakt med assistenter på socialkontoret för att få fram uppgifter på vårdnadshavare samt om ungdomen sedan tidigare är aktuell på

socialkontoret. Är ungdomen aktuell på socialkontoret tas en kontakt med handläggande socialsekreterare för att diskutera lämpligheten i att kalla ungdomen med föräldrar till Aslans verksamhet. Efter detta skriver socialsekreterarna på Aslan ett brev till vårdnadshavare där man erbjuder föräldrar och ungdom ett samtal tillsammans med polis och socialsekreterare utifrån den aktuella händelsen. Målsättningen är att brevet ska komma till föräldrarna inom 48 timmar efter att Aslans verksamhet mottagit polisanmälan.

Socialsekreterarna och polisen använder sig av samtalsmodellen Bekymringssamtal. Bekymringssamtal är ursprungligen en norsk metod som vänder sig till unga som har ett riskbeteende i förhållande till kriminalitet. Metodens syfte är att förebygga att ungdomar återfaller i brott. Modellen bygger på att ge en tydlig reaktion på handlingen, upplysa om framtida konsekvenser samt att tillsammans med den unge och familjen kartlägga ungdomens livssituation för att på så sätt se om ungdomen och familjen behöver ytterligare stöd och hjälp för att komma tillrätta med det normbrytande beteendet.

Samtalet som sedan genomförs är begränsat till ca 1 timma. Polisen medverkar i början av samtalet ca 10-15 minuter där de pratar med ungdomen och föräldrarna om framtida möjliga konsekvenser av brottet. Familjen har också möjlighet att ställa frågor och reda ut sådant som är oklart. Efter detta lämnar polisen rummet och socialsekreteraren tar över samtalet.

Efter samtalet skriver socialsekreteraren en förhandsbedömning med förslag till beslut om behov av att inleda utredning jml kap 11 § 1 SoL eller inte, som sedan skickas upp till socialkontoret. Om behovet av fortsatt utredning inte finns, men socialsekreteraren kan se att föräldrar och ungdom behöver ytterligare stöd en tid kan familjen erbjudas stöd på service inom Råd och Stöds verksamheter, bland annat inom Aslans egen verksamhet. Aslan har också förmedlat en del ärenden till medlingsverksamheten.

Om inget behov finns av vidare utredning eller fortsatt stöd på service avslutas ärendet inom Aslans verksamhet i och med att förhandsbedömningen skickats till socialkontoret.

Aktörer

Verksamheten är organiserad under Råd och Stöds Brottsförebyggande grupp. Övriga delar inom denna verksamhet är medling, ungdomstjänst samt öppenvård som riktar sig till barn och ungdomar upp till 20 år med ett kriminellt/normbrytande beteende.

Projektet startade upp i början av 2009 och är sedan 1/11-09 delfinansierat av medel från Brottsförebyggande Rådet.

Verksamheten omfattar två heltidsanställda socialsekreterare, var av en av tjänsterna är delfinansierade av projektmedlen från Brå. Övriga aktörer i projektet förutom Råd och Stöd är polisen och socialkontoret.

Socialkontoret har anställt Aslans båda socialsekreterare i begränsad omfattning för att de ska kunna hantera den myndighetsutövning som krävs i form av att ta emot polisanmälningar och skriva förhandsbedömningar jml 11 kap 1 § SoL. I övrigt är socialkontorets roll att tillhandahålla uppgifter så att Aslans socialsekreterare kan kontakta berörda familjer. Det är också socialkontorets gruppleddare som fattar det slutgiltiga beslutet om utredning jml 11 kap 1 § SoL ska inledas eller inte utifrån den förhandsbedömning som är gjord.

Polisens roll i projektet är att förmedla, så snabbt som möjligt via fax, alla polisrapporter på ungdomar under 15 år till Aslans verksamhet. Polisen deltar också i alla samtal socialsekreterarna har med ungdom och familj.

I övrigt träffas representanter från polisen, socialkontoret och Aslan – mot ung brottslighet kontinuerligt för att stämma av och klargöra oklarheter som dyker upp under arbetets gång.

Bland annat har man utökat samarbetet till att även omfatta de ungdomar som återkommer i polisanmälningar. Polis och socialsekreterare från Aslan träffar återigen ungdomen och familjen. Under detta samtal försöker polisen vara lite mer tydliga och skarpa kring brott och dess konsekvenser och socialsekreterarna försöker motivera familjen och ungdomen till en fortsatt stödkontakt inom lämplig verksamhet.

Verksamheten har även startat upp ett samarbete med räddningstjänsten. I de ärenden där ungdomen är misstänkt för ett brott som har med eld och eldning att göra erbjuds familjen och ungdomen efter avslutat 48-timmarsamtal att träffa räddningstjänsten för att prata om konsekvenser kring eldning ur ett räddningstjänstperspektiv.

Samarbetet utifrån ovanstående modell kommer att fortsätta som en permanent verksamhet även efter projektidens slut.

Effekter

Verksamheten Aslan- 48 har utvärderats genom Fil Dr Kjerstin Andersson, Resurscenter för Brottsprevention och Brottbekämpning, Linköpings Universitet. Hon har gjort en jämförelse mellan polisanmälda barn under 15 år under perioden oktober 2009 till september 2010 som har anmälts för ny misstanke efter samtalet och med motsvarande period oktober 2008 till september 2009. I jämförelsen kan konstateras att under projektperioden (2009-2010) sjönk antalet barn som blev misstänkta för nytt brott jämfört med perioden året innan (2008-2009). Minskningen har varit från 20% till 15%.

Författaren menar att det är för tidigt att uttala sig om vilken effekt 48-timmarsinsatsen i Linköping kan ha på ungdomskriminaliteten. Men utifrån polisens statistik tyder på ett positivt utfall framförallt vad gäller gruppen förstagsansmällda, där endast 7 av 77 anmälda barn återkom i anmälningsregistret. (Se bilaga ”48-timmarsinsatsen. Utvärdering av en insats till ungdomar 10-14 år anmälda för brott.” K. Andersson)

Statistik

Under perioden oktober 2009- t om september 2010 har totalt 200 barn anmälts för brott. Av dessa har 108 barn (77 pojkar och 31 flickor) erbjudits 48 timmarssamtal tillsammans med sina föräldrar. 110 samtal har skett (varav 2 samtal har skett med barn vid två tillfällen för olika brott). Under perioden har 10 barn med familjer tackat nej till samtal. 4 barn har ej erhållit erbjudande då socialkontoret har bedömt att det är ej är lämpligt.

Majoriteten har varit i åldersgruppen 13 och 14 år. 25 % har varit 12 år eller yngre. Den vanligaste brottsrubriceringen har varit misstanke om snatteri bland både pojkar och flickor (sk tillgreppsbrott). Därefter följer våldsbrott (ex misshandel, olaga hot/ofredande, ofredande mm). (Se bilaga ”48-timmarsinsatsen. Utvärdering av en insats till ungdomar, 10-14 år anmälda för brott.” K Andersson)

Avslutande kommentarer

Verksamheten Aslan- 48 timmarsinsatsen kommer att fortsätta efter projekttidens slut. Det vi kan konstatera är att tillströmningen av anmälningar från polisen har under hösten avtagit något. Vi har utvecklat en mycket gott samarbete med polisen och kommer i fortsättningen även erbjuda barn/ungdomar som är aktuella för LuL-utredningen samtal enligt denna modell. Verksamheten har också utformat en utvärderingsblankett som skickas hem till familjerna efter 3 resp 6 månaders avslutad kontakt. Detta arbete påbörjades under hösten, så dessa första utvärderingar börjar komma in under våren 2011.

*48-timmarsinsatsen.
Utvärdering av en insats till ungdomar,
10-14 år anmälda för brott.*

*Kjerstin Andersson
Fil. Dr. Tema Barn
Resurscenter för Brottsprevention
och Brottbekämpning*

Linköpings universitet

Innehåll

Inledning	5
Organisatorisk beskrivning	5
Begrepp som används i rapporten	6
Metod	6
Bekymringssamtal och 24-timmarsgarantin	7
48-timmarsinsatsen	8
Normbrytande beteende	9
Resultat	10
Målgruppen	10
Typ av brott	11
Antalet anmälda barn i jämförelse med tidigare år	11
Förstagångsanmälda	12
Ungdomars och föräldrars upplevelser	12
Diskussion	14
Referenser	16
Bilagor	18

Inledning

Under 2009 inleddes arbetet i Linköpings kommun att kartlägga vilka insatser som erbjuds ungdomar mellan 10-14 år som anmälts för något brott. I kartläggningen fick alla parter som har arbetar med ungdomar i riskzonen ge sin bild av situationen. Resultatet av kartläggningen visade att kommunen inte erbjuder någon insats alls för dessa ungdomar. Polisen använder sedan en längre tid anmälningssystemet Rationell Anmälnings Rutin (RAR), där även misstänkta under 15 år skrivs in trots att de inte är straffmyndiga. Polisen i Linköping gör bara ett fåtal utredningar med misstänkta under 15 år enligt Lagen om Särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare § 31 (LUL 1964:167). Övriga anmälningar överlämnas till sociala myndigheter i den kommun där den misstänkte är folkbokförd

Arbetet under 2009 ledde fram till att 48-timmarsinsatsen startades under hösten, i vilken alla ungdomar mellan 10-14 år som anmäls för brott erbjuds komma på samtal. De metoder som insats bygger på är dels samtalsmetoden Bekymringssamtal som utvecklats av polisen i Norge, dels på preventionsprojekt i Sverige som satsar på en snabb reaktion på ungdomsbrottslighet, så som 24-timmarsgarantin i Skärholmen. Bekymringssamtal och 24-timmarsgarantin kommer att beskrivas mer ingående nedan.

Under hösten 2009 togs en kontakt med Resurscentrum för Brottsprevention och Brottbekämpning (RBB) vid Linköpings universitet för att utföra en utvärdering av projektet. Denna rapport bygger på en registerstudie av 48-timmarsinsatsen där antalet unga mellan 10-14 år som anmälts för brott under perioden 2008-2010 ingår, en undersökning av hur många unga i samma ålderskategori som återkom i anmälningsregistret före (okt 2008 - sep 2009) och under perioden projektet har pågått (okt 2009 - sep 2010). Därutöver har intervjuer med unga och deras föräldrar gjorts i syfte att få en bild av deras upplevelse av insatsen. Vid sidan av effektstudien har också en C-uppsats skrivits av socionomstudenterna Jessica Möller och Patrik Sedig som beskriver hur verksamheten har planerats och organiserats med fokus på samverkan mellan polis och socialtjänst, och det tänkta syftet med insatsen (Möller & Sedig 2010).

Organisatorisk beskrivning

Linköpings kommun är organiserad efter en beställar/utförar modell, vilket innebär att kommunens olika funktioner är skilda åt så till vida att politiska nämnder har ansvaret att utforma beställningar av uppdrag, exempelvis brottsförebyggande insatser. Beställningar skickas sedan till utföraravdelningar som utför uppdragen. Nedan beskrivs den organisatoriska kontexten till 48-timmarsinsatsen.

Den politiska styrningen av socialtjänsten i Linköping sker genom två olika nämnder, Omsorgsnämnden och Socialnämnden. Socialkontoret handhar myndighetsutövning dvs, utreder ansökningar och anmälningar som rör enskilda i kommunen. Leanlink utför uppdrag från Social- och Omsorgsnämnden. Leanlink bedriver verksamheter inom stöd och omsorg m.m. Bland annat erbjuder Leanlink stöd till medborgare som har sociala och personliga problem, funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa genom Råd och Stöd. Inom Råd och Stöd finns den

verksamhet som ansvarar för brottsförebyggande riktad till barn o ungdomar o deras familjer, även kallad Brottsförebyggande gruppen.

Brottsförebyggande gruppen består av fyra (4) olika verksamheter och riktar sig till ungdomar mellan 10-21 år. Verksamheterna är 1) Medling där brottoffer och förövare erbjuds att träffas tillsammans med en opartisk medlare; 2) Ungdomstjänst som är en straffpåföljd för unga lagöverträdare mellan 15-21 år; 3) Samtalsprogram, där ungdomar över 15 år erbjuds att samtala om sin livssituation med betoning på normbrytande beteende; 4) Aslan – mot ung brottslighet, där 48-timmarsinsatsen och annat stöd erbjuds till de familjer som så önskar, då ett barn under 15 år har anmälts till polisen misstänkt för brott.

Då den myndighetsutövande socialtjänsten ligger under Socialkontoret, har socialsekreterarna inom Aslan till viss del har sin anställning på Socialkontoret, då polisen annars inte skulle kunna skicka över anmälningar direkt utan att först skicka dem till Socialkontoret.

Begrepp som används i rapporten

I den här rapporten kommer personer till och med 12 års ålder att benämnas som barn, och personer 13 år och äldre att benämnas som ungdomar. Beslutet att göra skillnad mellan barn (t.o.m.12 år) och ungdomar (13 år och äldre) är att 12-årsgränsen är vanligt förekommande i forskningen kring barn och ungdomar med normbrytande beteenden (Andershed & Andershed 2005). Utöver begreppen barn och ungdomar kommer unga lagöverträdare eller målgruppen att användas som samlingstermer.

Lagbrott definieras i denna rapport enligt brottsbalken och utgår ifrån den bedömning som polisen gör då en anmälan kommer in. I huvudsak beskrivs de mest vanligt förekommande brotten i insatsen av polisen som snatteri, misshandel, skadegörelse, hot m.m. De typer av brott som personerna misstänks för har delats in i tre kategorier. Detta då brottsrubriceringen vid anmälan ibland är något oklar, såsom att skilja mellan misshandel och ofredande, eller mellan snatteri eller tillgrepp. Kategorierna utgår ifrån om brottet har riktats mot egendom eller person, och egendoms kategorin har delats i kategorierna tillgreppsbrott och skadegörelse. Brott riktade mot person kategoriseras som våldsbrott.

För att underlätta för läsaren kommer socialtjänsten användas som samlingsterm i rapporten för de tjänster som Linköpings kommun erbjuder, om inget annat anges. Här ingår Aslan som en av de avdelningar som i förlängningen utför tjänster på uppdrag av Omsorgsnämnden och Socialnämnden.

Metod

Studien baseras på statistik från polisen och viss information från socialtjänsten. Uppgifterna i polisens register har sammanställts för att kunna jämföra variabler så som kön, ålder och vilken

brottstyp anmälan har avsett. Polisens statistik avser projektperioden¹ oktober 2009 till september 2010 (2009-10-01 - 2010-09-30). Som jämförelse har samma period året innan använts oktober 2008 till september 2009 (2008-10-01 - 2009-09-30).² Förutom register-informationen har 4 intervjuer med barn och föräldrar som har deltagit i 48-timmarsinsatsen gjorts. Informanterna kontaktades via brev av socialtjänsten och de som var intresserade av att delta meddelade socialtjänsten detta som sedan vidarebefordrade detta till forskaren som tog kontakt och bestämde tid för intervjuerna. Informanterna informerades om att deltagandet var frivilligt och att de hade rätt att avbryta sin medverkan när som helst.³ Både föräldrar och barn lämnade sitt skriftliga samtycke till deltagande. Detta i enlighet med gängse forskningsetiska riktlinjer (Vetenskapsrådet 2002). Ca 20 familjer kontaktades och tillfrågades om de ville delta. Dock var det svårt att få tag på informanter. Endast tre familjer kontaktade socialtjänsten och visade intresse av att delta. En av familjerna upprätthöll inte kontakten varför endast intervjuer med två barn och två föräldrar genomfördes.

Syftet med intervjuerna var att komplettera registerstudiens resultat för att ge en bild av vilka fördelar kontra nackdelar insatsen kan generera. Av vikt var även att ungdomarna och föräldrarna skulle få möjlighet att ge sin bild av upplevelsen av samtalet. Vidare har analysen gjorts utifrån forskning om normbrytande barn och ungdomar, om insatser mot ungdomsbrottslighet och preventivt arbetet. För en beskrivning baseras på de professionellas perspektiv hänvisas till bilaga 1.

Bekymringssamtal och 24-timmarsgarantin

Initiativet till 48-timmarsinsatsen i Linköping kan ses som del av ett större arbete kring ungdomsbrottslighet som kommunen har arbetat med under ett antal år. Det arbetet beskrivs i det 8-punktsprogram kommunen har antagit, men också i det avtal som har skrivits mellan kommunen och polismyndigheten i Östergötland⁴. Kommunen har också rutiner för hur polisanmälan om brott i skolor ska gå till⁵. Insatsen har alltså ett politiskt mandat i ryggen och kan ses som ett resultat av samverkan mellan kommunen och polismyndigheten.

Efter en kartläggning inom kommunen blev det tydligt att fram till 2009 fanns ingen riktad insats till barn och ungdomar mellan 10-14 år som anmäls för brott. Så som 48-timmarsinsatsen är utformad, är den en kombination av två olika modeller. Dels har man tagit fasta på hur socialtjänst och polis arbetar i Skärholmen med ungdomsbrottslighet. I Skärholmen har

¹ I rapporten har den undersökta perioden valts att kallas för projektperiod trots att insatsen inte har avslutats för att öka läsvänligheten.

² Denna metod kallas enligt Evert Vedung (2009) för reflexiv kontroll, där undersökningsgruppen utgör sin egen kontrollgrupp.

³ Information och samtyckesblankett som skickades till föräldrar och barn bifogas. Se bilaga 2

⁴ Överenskommelse om samverkan mellan Linköpings kommun och Polismyndigheten i Östergötland för att minska ungdomsbrottsligheten (2009) Linköpings kommun och Polismyndigheten i Östergötlands län

⁵ Rutiner för polisanmälan om brott i skolan och anmälan till socialkontoret när barn/elever far illa (2009) Linköpings kommun

socialtjänsten sedan 2007 arbetat men vad man kallar för 24-timmarsgarantin⁶ vilket innebär att ungdomar som anmäls för brott kallas, tillsammans med vårdnadshavare, till socialtjänsten för ett samtal, inkluderande polisen (www.janjonsson.nu, 2010). Ofta genomförs dessa samtal också inom 48 till 72 timmar från anmälan har inkommit till polisen (Owe 2010)).

Vidare har 48-timmarsinsatsen hämtat inspiration från de samtal som polisen i Norge har med ungdomar, kallat Bekymringssamtal (Politidirektoratet 2009)⁷. Denna metod används också på andra håll i Sverige, exempelvis Örnsköldsvik (Skolverket 2009). Bekymringssamtalet är ett strukturerat samtal som utgår från ett antal olika teman, där syftet är att socialtjänsten ska bilda sig en bild av barnets/ungdomens situation (Övrum 2005).

48-timmarsinsatsen

När en person under 15 år i Linköping anmäls misstänkt för brott, skickar polisen ärendet vidare till Aslan och 48-timmarsinsatsen. På Aslan undersöks om personen förekommer sedan tidigare inom socialtjänsten. Därefter kontaktas vårdnadshavarna via telefon eller brev och erbjuds att tillsammans med sina barn komma på ett samtal hos Aslan. Detta ska ske inom 48-timmar efter polisanmälan. Av telefonsamtalet eller brevet framgår att både polis och socialtjänst kommer att närvara vid mötet. Socialsekreterarna meddelar också att de kommer att genomföra en förhandsbedömning som ska ligga till grund för, eller ge förslag på vidare åtgärder hos den myndighetsutövande socialtjänsten.

Samtalet är strukturerat på så sätt att polisen informerar i 10-15 minuter om de rättsliga implikationerna av brottet och vilka konsekvenser det skulle ha haft om personen hade varit straffmyndig. Därefter lämnar polisen rummet och överlåter resten av samtalet åt socialsekreterarna. Socialsekreterarna använder sig av samtalsmodellen Bekymringssamtal för att få en bild av den unges situation utifrån fastställda teman.⁸ Syftet med samtalet är inte att förhöra den anmälda personen utan att snarare att fokusera på framtiden men också att barnet/ungdomen och vårdnadshavare får ge sin bild av barnets/ungdomens situation (för en mer ingående beskrivning se Bilaga 1; Övrum 2005).

Syftet med hela 48-timmarsinsatsen är att ge en snabb reaktion på barnets eller ungdomens normbrytande beteende, att informera både barn och föräldrar om de rättsliga konsekvenserna, och att identifiera och erbjuda familjer ytterligare stöd från socialtjänsten om så önskas⁹.

⁶ 24-timmarsgarantin används också för att beskriva arbetet mot klotter och innebär då att rapporterat klotter ska saneras inom 24-timmar.

⁷ Bekymringssamtal har i Sverige i huvudsak beskrivits i ett antal studentuppsatser (Nelin & Kiil Johansson 2010; Hedblad 2007) dock har ingen systematisk forskning bedrivits om metoden vare sig i Sverige eller Norge.

⁸ Temana är pengar, fritid, spänning, skola, familj och vänner, självuppfattning och andra personliga förhållanden. Samtalet löper från de teman som kan antas vara enklare att prata om exempelvis pengar till lite svårare som självuppfattning. (Möller & Sedig 2010)

⁹ Stöd kan erbjudas utan att Socialkontoret behöver kontaktas

Normbrytande beteende¹⁰

Normbrytande beteende är ett begrepp som används inom forskningslitteraturen för att beskriva barns och ungas oönskade beteenden och inkluderar allt från skolk och att i unga år stanna ute sent utan föräldrarnas tillåtelse, till aggressivt beteende mot både människor och djur (DSM-IV-TR, American Psychiatric Association 2000). Generellt kan sägas att det senare anses mer allvarligt än det förra. I litteraturen görs som tidigare nämnts en skillnad mellan om detta beteende uppvisas före 12-års ålder (barndomsdebut) eller efter 13-års ålder (ungdomsdebut) (Andershed & Andershed 2005). Internationell forskning har visat att ju tidigare normbrytande beteende debuterar, desto mer troligt är det att problemen fortsätter under ungdomsåren och upp i vuxen ålder (Krohn m.fl. 2001). Enligt Patterson m.fl. (1998) löper pojkar under 13 år som arresteras¹¹ 40 gånger större risk att fortfarande uppvisa normbrytande beteende vid 18-års ålder. Då normbrytande beteende, inklusive brottsliga handlingar, i barndomsåren är den starkaste indikatorn på fortsatt normbrytande beteenden och kriminell aktivitet i vuxen ålder, är denna grupp högst intressant att tidigt identifiera och rikta insatser till. Forskning visar att det är stor skillnad mellan barn (under 12 år) som debuterar och de som debuterar som ungdomar (13 år och uppåt) (Patterson m.fl. 1992). De som debuterade som barn har ett mer stabilt normbrytande beteende och uppvisar en högre grad av brott i vuxen ålder relaterat till våld och droger. Omvänt visar också forskning att grovt kriminella vuxna individer debuterade som barn (Patterson m.fl. 1998). Men det är också så att dessa individer uppvisar problem inom en rad olika områden. De har oftare lägre utbildningsgrad, missbruksproblem, psykiatriska problem, arbetslöshet och brister i sitt sociala nätverk (se exempelvis Robins & Price 1991; Taylor m.fl. 2002). Även svenska studier visar att framförallt pojkars aggressiva beteende vid 10-13 års ålder kan kopplas till ett aggressivt normbrytande beteende vid 26 års ålder (Stattin & Magnusson 1989). Även flickor som i 13 års ålder uppvisar ett aggressivt beteende kan antas uppvisa ett fortsatt normbrytande beteende senare i livet (Andershed & Pepler 2005). Forskningen visar upp vissa skillnader mellan pojkar och flickors normbrytande beteenden och hur troligt det är att problemen fortsätter i vuxen ålder, där denna koppling inte verkar vara lika tydlig för flickor som debuterar i barndomen. Dock kan denna skillnad antas kunna härledas till skillnaden i vilken typ av normbrytande beteende som mäts (Broidy m.fl. 2003; Andershed & Pepler 2005).

Viktigt att påpeka är dock att majoriteten eller åtminstone en ansevärd del av de barn som debuterar *inte* fortsätter med det normbrytande beteendet i ungdomen eller vuxen ålder (Börjesson 2010; Frick & Loney 1999; Sarnecki 1989). Forskning visar att 5 % av de ungdomar som uppvisar det mest allvarliga normbrytande beteendet står för ca 50 % de rapporterade brotten (Farrington, Ohlin & Wilson 1986). Generellt kan påpekas att *många individer* i gruppen ungdomar begår *få brott*, medan gruppen vuxna kriminella utgörs av ett *fåtal individer* som var för

¹⁰ Detta avsnitt bygger i huvudsak på den forskningsöversikt gjord av Henrik och Anna-Karin Andershed (2005) om normbrytande beteende. Jag har valt att hänvisa till de original källor Andershed & Andershed har använt sig av för att underlätta för läsaren att hitta den aktuella forskningen.

¹¹ Direktöversättning av engelskans "arrested". I USA där studien genomfördes ser lagstiftning kring unga lagöverträdare annorlunda ut och där kan barn lagföras i en annan utsträckning än i Sverige.

sig begår *många brott* (Estrada & Granath 2008; Andershed, Andershed & Söderholm Carpelan 2010). Det är dock den ”hårda kärnan” som Bengt Börjesson (2010) kallar det, av barn och ungdomar som begår brott och uppvisar normbrytande beteenden som är viktigt att identifiera, då det är denna som är mest troligt riskerar att utveckla en kriminell karriär upp i vuxen ålder.

Resultat

Nedan redovisas resultaten av polisens statistik och en analys baserad på vad tidigare forskning har visat.

Målgruppen

Målgruppen för 48-timmarssamtalen är, som beskrivits ovan, barn och ungdomar under 15 år som misstänks för brott. Här görs en beskrivning av de som kallats till 48-timmarssamtal under undersökningsperioden, okt 2009-sept 2010. I sammanställningen har det barn som ännu inte fyllt 11 år redovisats som 10 år gammal och så vidare. Ibland har födelsedagen inträffat bara några dagar efter samtalet, vilket skulle kunna uppfattas som missvisande, men i rapporten har valet gjorts att redovisa ålder på detta sätt. Samtal har under undersökningsperioden genomförts med barn som fyllt 15, (6st) beroende på att de anmäldes för misstanke kort innan de fyllde 15 år och samtalet hölls några dagar efter födelsedagen. De yngsta deltagarna hade fyllt 10 år under undersökningsperioden.

Ålder	Tjejer	Killar	Antal
10 år		2	2
11 år	4	8	12
12 år	3	10	13
13 år	8	20	28
14 år	15	33	47
15 år	1	3	6
Sum	31	77	108
Procent	28,70%	71,30%	100,00%

Av de sammanlagt 108 personer som deltagit i 48-timmarssamtal, är majoriteten (75 %) mellan 13 och 15 år. Majoriteten av de misstänkta barnen var pojkar, 71 %¹² och 29 %¹³ var flickor. Enligt forskning (Andershed & Andershed 2005) är det ungdomar under 13 år som är mest intressanta att uppmärksamma och rikta insatser till, i det här fallet alltså de 25 % mellan 10 och 13 år. Dessa utgörs i tabellen av 7 tjejer och 20 killar. Barnen och ungdomarna följer i den här sammanställningen samma mönster som genomsnittet och förväntas göra, alltså att merparten av ungdomar som begår brott är mellan 14 och 17 år gamla, och att killarna står för en större del av anmälningarna än tjejerna (Andershed & Andershed 2005).

¹² 71,12 % avrundat till 71 %

¹³ 28,70 % avrundat till 29 %

Typ av brott

Det finns intressanta skillnader och likheter mellan pojkarna och flickorna som har anmälts. De 31 flickorna anmäldes för misstanke om totalt 39 brott, vilket i huvudsak handlade om snatteri (30 fall). I örigt misstänktes flickorna för olaga hot/ofredande (3st), förtal (2st), stöld (1st), misshandel (1st), grov misshandel (1st) och olaga frihetsberövande (1st). Att notera bland flickorna är att ingen har anmälts för skadegörelse. I flickornas fall handlar det alltså enbart om våld mot person och tillgreppsbrott. Även om snatteri kan anses vara ett mindre allvarligt normbrott (och lagbrott) än exempelvis misshandel, är det viktigt att uppmärksamma skillnaden mellan de ungdomar som anmäls för omfattande och återkommande fall av snatteri, och de som misstänks för enstaka fall av snatteri. Bland de flickor som anmäldes under projektperioden finns några individer som har ett flertal anmälningar om snatteri riktade mot sig.

Flickor	
Tillgreppsbrott	31
Skadegörelse	0
Våldsbrott	8
Sum	39

De 77 pojkarna anmäldes för misstanke om sammanlagt 79 brott. Även här utgjordes de flesta anmälningar om misstanke om snatteri (37st), följt av misshandel (22st). I övriga fall handlade det om olaga hot (5st), ofredande (2st), brott mot knivlagen (2st), stöld/tillgrepp (3st), skadegörelse (4st varav 2 st genom brand). Två anmälningar faller utanför kategorierna och det är ett (1) fall av falsklarm och ett (1) fall av försök till försäkringsbedrägeri.

Pojkar	
Tillgreppsbrott	40
Skadegörelse	6
Våldsbrott	31
Övrigt	2
Sum	79

Att anmärka är att den ena 10-åriga pojken misstänktes för brott mot knivlagen och misshandel, och den andra för olaga hot och misshandel, alltså våld mot person vilket får anses som allvarligare brott än tillgreppsbrott (enligt DSM-IV). Bland de flickor som anmäldes för annat brott än snatteri, märks speciellt en flicka 11 år gammal som anmäldes för ofredande. Enligt vad tidigare forskning (Andershed & Andershed 2005) har visat bör dessa individer vara extra intressanta att uppmärksamma och rikta insatser till, då risken att utveckla långvariga normbrytande beteenden ökar ju yngre personen är vid debuten..

Antalet anmälda barn i jämförelse med tidigare år

Antalet barn som anmäldes för brott under 12-månadersperioden oktober 2009 till september 2010 var 200st, varav 35st förekommer i polisens anmälningssystem mer än en (1) gång.

	okt 2008 – sept 2009	okt 2009 – sept 2010
Antal anmälda 10-14 år	227	200
Antal 48-timmarssamtal		110
Antal personer i 48-timmarssamtal		108
Ny misstanke under året	46	16
Ny misstanke i procent	20,26%	14,81%

Under samma 12-månadersperiod

genomfördes 110 48-timmarssamtal med 108 personer. Det finns flera anledningar till att 48-timmarssamtal inte genomfördes med alla 200 anmälda ungdomar: 1) några förekommer i anmälningar som inbegriper äldre straffmyndiga individer och en förundersökning har inletts; 2) i

några fall pågår sedan tidigare en utredning på socialkontoret; 3) i andra fall har en utredning enligt Lagen om Särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare § 31 (LUL 1964:167); 4) ett fåtal har kallats men tackat nej.

Av dessa 108 personer har 16st anmälts för ny misstanke efter samtalet, vilket motsvarar 15 %¹⁴. Jämförande 12-månaders period året innan (okt 2008 – sep 2009) anmäldes 227 ungdomar, varav 46 återkom i registret med minst en ny misstanke under ettårsperioden, vilket motsvarar 20 %¹⁵. I en jämförelse mellan projektperioden (2009-2010) och jämförande period året innan (2008-2009), sjönk antalet barn som återföll i brott, alltså anmäldes för ny misstanke efter den första anmälningen, från 20 % till 15 %, vilket motsvarar en minskning med 27 %¹⁶.

Förstagångsanmälda¹⁷

Av särskilt intresse är att undersöka de barn och ungdomar som anmäldes för första gången och som kallades till 48-timmarssamtal, då det är dessa som insatsen primärt ritar sig till. Av de 108 som anmäldes för brott och som hade 48-timmarssamtal, var 77st så kallade förstagångsanmälda, de förekommer alltså inte sedan tidigare i polisens anmälningssystem¹⁸. Utav dessa 77 anmäldes 7st på nytt under projektperioden, vilket motsvarar 9 %¹⁹. Här ligger alltså återfallsfrekvensen lägre än gruppen som helhet. Som jämförelse kan påpekas att av de 108 som man genomfört 48-timmarssamtal med var 31st misstänkta sedan tidigare. 9 av dessa 31, anmäldes efter 48-timmarssamtalet för ny misstanke om brott, vilket motsvarar 29 %²⁰. Alltså var återfallsfrekvensen betydligt högre i denna grupp än i gruppen förstagångsanmälda.

	Alla	1:a gångs anmälda	Anmälda sedan tidigare
Antal anmälda	108	77	31
Återfall	16	7	9
Återfall i procent	14,81 %	9,09 %	29,03 %

Ungdomars och föräldrars upplevelser

De två ungdomar som ställde upp på intervjuer hade haft samtalet inom 48-timmarssinsatsen någon vecka tidigare. Det hade alltså inte hunnit gå så lång tid mellan händelsen, anmälan, samtalet och intervjutillfället. Detta kan vara både positivt och negativt, då det gör att ungdomarna har det färskt i minnet och kan delge sina upplevelser av samtalet, dock har det att de troligtvis inte har hamnat i liknande situationer igen. Det är alltså svårt att uttala sig om vilken effekt samtalet kan tänkas ha haft i deras vardagsliv. Detsamma gäller för de två föräldrar som intervjuades. Nedan redogörs för vad ungdomarna och föräldrarna berättade. Ytterligare information om anmälan eller samtalen har inte samlats in. Detta innebär att polis och

¹⁴ 14,81% avrundat till 15 %

¹⁵ 20,26% avrundat till 20 %

¹⁶ 26,90% avrundat till 27 %

¹⁷ Tabellen redovisar endast siffror för projektperioden 2009-2010, ej jämförande period 2008-2009

¹⁸ Det utesluter inte att de har begått normbrytande beteenden eller lagbrott tidigare.

¹⁹ 9,09 % avrundat till 9 %

²⁰ 29,03 % avrundat till 29 %

socialsekreterare kanske ger en annan beskrivning av anmälan och samtalet. Här redovisas alltså endast klientperspektivet. I intervjuerna tillfrågades både ungdomarna och föräldrarna om hur de upplevde samtalet, vad de tyckte var bra med samtalet och om det är något de skulle vilja ändra på. De ombads också att beskriva själva händelsen som anmälan rörde och att beskriva samtalet. I rapporten används huvudsakligen de begrepp och sätt att uttrycka sig som överensstämmer med hur informanterna uttryckte sig.

Barnen, en tjej och en kille, kommer i den här rapporten att kallas för A och B. Det hade båda fyllt 15 år när intervjun gjordes. Händelsen som ledde till anmälan skedde alltså strax innan de fyllde 15 år. I båda fallen rörde anmälan misstanke om misshandel. A bor ihop med sin mamma och har en bror, och det var A:s mamma som deltog i intervjun. B bor ihop med mamma och pappa och flera syskon och det var B:s mamma som deltog i intervjun.

Både A och hans mamma tyckte att det var bra att de blev kallade till samtalet. Dock hade A:s mamma svårt att förstå varför händelsen hade anmälts till polisen och inte hanterades direkt utav skolan där det hände. Vid en liknande händelse tidigare hade skolan samlat de berörda föräldrarna vilket hon upplevde som positivt. Både A och A:s mamma tyckte att polisen informerade på ett bra sätt om vad som händer om man är över 15 år, men också att socialtjänsten ställde bra frågor. A:s mamma ansåg att en polisanmälan inte nödvändigtvis innebär att man har gjort sig skyldig till något brott och att samtalet gav henne och hennes son möjlighet att förklara vad som hade hänt. A uppger också att han efter samtalet har tänkt på vad polisen berättade och att han i framtiden kanske kommer handla annorlunda.

B:s mamma däremot upplevde det enbart negativt att hennes dotter anmälades till polisen och att de blev kallade till samtal. Hon beskriver att hennes dotter inte var skyldig till den händelse som ledde fram till anmälan. Hon hade hellre sett att man hade utrett situationen och frågat de inblandade barnen och ungdomarna om vad som hände, innan anmälan gjordes. Även B tyckte att det var jobbigt att bli kallad till samtal. Både hon och hennes mamma upplevde att de inte blev trodda av socialtjänstens personal, då de beskrev vad som hade hänt. Men B tyckte att det var bra att få berätta vad som hade hänt och att socialtjänsten ställde bra frågor. Det som polisen berättade om olika konsekvenser av lagbrott tyckte hon var jobbig. B:s mamma tyckte att familjen var blivit orättvist behandlad eftersom hennes dotter inte hade gjort något olagligt. Dock var hennes upplevelse av polisen positiv, trots att hon sedan tidigare inte har något förtroende för polisen och att hon själv drar sig för att anmäla händelser till polisen eftersom hon inte vill skapa problem för andra människor. Hon har nu ändrat åsikt och kan tänka sig att anmäla till polisen om någon i hennes familj blir utsatt i framtiden. Hennes inställning till socialtjänsten är inte heller positiv sedan tidigare och hennes bild har inte ändrats sedan samtalet. Hon känner det som att alla hotar att ta hennes barn ifrån henne.

Alla de intervjuade tror dock att samtalet kan vara positivt för barn och ungdomar generellt, då det visar på att någon utomstående person reagerar på det barnet/ungdomen har gjort. A:s mamma uttrycker att det är positivt då det ger ett stöd till familjen att någon annan också reagerar. Intervjuerna ger en bild av ungdomars och föräldrars upplevelse av att bli kallad till och genomföra ett 48-timmarssamtal. Insatsens syfte att informera föräldrar och barn om

polisens roll och de rättsliga efterspelen om de hade varit straffmyndiga, upplever samtliga intervjuade som positivt. Den tydliga samtalsstrukturen verkar också ha framgått och är något som informanterna har uppskattat.

Diskussion

Utfallet av 48-timmarsinsatsen kan jämföras med rapporten av utfallet av användningen av Bekymringssamtal i Örnsköldsvik och 24-timmarsgarantin i Skärholmen. Enligt polisstatistik från Örnsköldsvik har den totala ungdomskriminaliteten gått ner med 30 % inom skolområdena (Skolverket, pressmeddelande 2009-08-31). I projektet som har pågått sedan 2005 i Örnsköldsvik har polisen genomfört Bekymringssamtal med ungdomar som har misstänkts för brott, som är med i gäng eller misstänks vara inblandade i brott. I Örnsköldsvik har insatsen alltså inte erbjudits alla ungdomar i kommunen som misstänks för brott. Här har man genomfört samtal även med ungdomar som inte har anmälts för brott. Samtalen har utgått från skolor där man upplevt en problematik och ingår som en del av en satsning på skolmedling och föräldrautbildning (Skolverket 2009). I Örnsköldsvik är det också polisen som genomför Bekymringssamtalen, i likhet med den norska förlagan (Politidirektorat 2009). Anmärkningsvärt är dock att antalet samtal i Örnsköldsvik har sjunkit från 38 st per år till mellan 3-5 per år. Linköpings kommun är till populationen betydligt större än Örnsköldsvik. Av flera anledningar är det inte möjligt att jämföra statistiken från Örnsköldsvik med Linköpings, med det är intressant att notera att man i Örnsköldsvik upplever en nedgång i ungdomskriminalitet och att insatsen verkar ge ett positivt utfall, på liknande sätt som i Linköping.

De effekterna av satsningarna i Skärholmen med 24-timmarsgarantin visar en väldigt positiv bild. I Skärholmeninsatsen var det två (2) ungdomar som åter anmälde för brott under 2009 utav 112 anmälda och 103 genomförda samtal (www.janjonsson.nu 2010). En skillnad som kan uppmärksammas mellan Skärholmens och Linköpings sätt att arbeta är att i Skärholmen kallas och genomförs samtalet för barn och föräldrar betydligt snabbare efter anmälan än i Linköping. Detta skulle kunna vara en förklaring till att Skärholmens resultat framstår som mer positivt än Linköping. Men Skärholmeninsatsen har också pågått under längre tid vilket också kan vara en anledning till det positiva resultatet.

Det är ännu för tidigt att uttala sig om vilken effekt 48-timmarsinsatsen i Linköping kommer att ha på ungdomskriminaliteten som helhet. Men polisens statistik tyder på ett positivt utfall, framförallt vad gäller gruppen förstagångsanmälda, där endast 7 av 77 anmälda ungdomar återkom i anmälningsregistret. Totalt har också antalet ungdomar som anmäls för brott efter genomfört samtal i 48-timmarsinsatsen, minskat med 27 % i jämförelse med de ungdomar som året innan inte fick någon insats.

Av intervjuerna ges bilden att ungdomarna och deras föräldrar upplever samtalet som en effektiv reaktion från samhället, där föräldrar kan ges stöd i att uppmärksamma ungdomarna på att de agerar felaktigt. Dock är det inte utifrån intervjuerna möjligt att uttala sig hur länge en

eventuell effekt av samtalet sitter i och om det leder till någon verklig förändring i ungdomarnas beteenden.

Sammanfattningsvis kan konstateras att 48-timmarsinsatsen verkar vara effektiv för att minska antalet förstagångsanmälda som återkommer i anmälningsregistret. Dock är det för tidigt att uttala sig om insatsen kommer att ha någon långsiktig effekt på antalet ungdomar mellan 10-14 år som anmäls för brott. Att döma av de insatser som gjort på annat håll i Sverige skulle det kunna finnas anledning att tro att den positiva trend som har inletts i och med 48-timmarsinsatsen skulle kunna hålla i sig och på längre sikt kunna minska antalet förstagångsanmälda och framförallt skjuta upp debuten för normbrott och lagbrott.

Det är utifrån denna studie inte möjligt att avgöra om den effekt på återfallsanmälningar som har redovisats beror på insatsen eller på andra omständigheter. En uppföljande studie om ett eller flera år för att undersöka anmälningsstatistiken är därför att rekommendera. Det som kan sägas utifrån denna studie är att antalet förstagångsanmälda inte förekommer lika ofta igen efter genomgången 48-timmarsamtal i jämförelse med hur återfallsfrekvensen har sett ut tidigare. Ungdomar och föräldrar verkar också uppskatta framförallt polisens insats och den utredande karaktären på samtalet.

Referenser

- American Psychiatric Association (2000) *Diagnostic and statistical manual* (4th ed. Text Revision) Washington; American Psychiatric Association
- Andershed H. & Andershed A-K. (2005) *Normbrytande beteende i barndomen Vad säger forskningen?* Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Andershed, A-K., & Pepler, D.J. (2005) *continuity in female aggression: The development of an aggressive interactional style*. Opublicerat manuskript.
- Andershed, H., Andershed, A-K. & Söderholm Carpelan, K. (red.) (2010). *Ungdomar som begår brott: vilka insatser fungerar?* Stockholm: Gothia
- Börjesson, B. (2010) *Förstå socialt arbete* (andra upplagan). Malmö; Liber
- Broidy, L. M., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, B., Dodge, K. A., Fergusson, D., Horwood, J. L., Loeber, R., Laird, R., Lynam, D. R., Moffitt, T. E., Pettit, G. S., Vitaro, F. (2003) Developmental Trajectories of Childhood Disruptive Behaviors and Adolescent Delinquency: A Six-Site, Cross-National Study. *Developmental Psychology*, 39, 222-245
- Estrada, F och Granath, S. (2008): *Ungdomsbrottsligheten*, i *Brottsutvecklingen i Sverige fram till 2007*. Brå-rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Farrington, D.P., Ohlin, L., & Wilson, J.Q. (1986) *Understanding and controlling crime*. New York; Springer-Verlag
- Frick, P.J., & Loney, B.B., (1999) Outcomes of oppositional defiant disorder and conduct disorder. I H.C. Quay, & A. E. Hogan (red.) *Handbook of disruptive behaviour disorder*. New York: Klüwer Academic
- Hedblad, S (2007) *Bekymringsamtal. En kvalitativ undersökning av metoden och dess användning*. C-uppsats, Socialt arbete. Stockholm; Ersta Sköndal Högskola
- Krohn, M.D., Thornberry, T. P., Rivera, C., & Le Blanc, M. (2001) Later delinquency careers of very young offenders, I R. Loeber & D.P. Farrington (red.) *Child delinquents*. Thousand Oaks; SAGE
- Lagen om Särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare § 31 (LUL 1964:167)
- Möller, J & Sedig, P (2010) *Sing for Absolution*. C-uppsats, opublicerad, Linköping; Linköpings universitet
- Nelin, A, & Kiiil Johansson, K (2010) *Bekymringsamtal – en norsk modell för effektivt arbete mot ungdomskriminalitet*. Examensarbete. Stockholm; Polishögskolan
- Överenskommelse om samverkan mellan Linköpings kommun och Polismyndigheten i Östergötland för att minska ungdomsbrottsligheten* (2009) Linköpings kommun och Polismyndigheten i Östergötlands län
- Övrum, B. (2005) *Vägledningshäfte för samtalsledare – Hur genomför man ett bekymringsamtal*
- Owe, J (2010) Samtal med polisen leder ungdomar på rätt spår. *Södra Sidan*, 30 jan 2010 <http://sodrasidan.se/?p=744>

- Patterson, G.R., Crosby, L., & Vuchinich, S., (1992) Predicting risk for early police arrest. *Journal of Quantitative Criminology*, 8, 33-355
- Patterson, G.R., Forgatch, M. S., Yoerger, K. L., & Stoolmiller, M. (1998) Variables that initiate and maintain an early-onset trajectory for juvenile offending. *Developmental and Psychopathology*, 10, 531-547
- Politidirektoratet (2009) *Veiledning for politiets bruk av bekymringsamtalen*.
- Robins, L. N., & Price, R.K. (1991) Adult disorders predicted by childhood conduct problems: results from the NIMH Epidemiologic Catchment Area Project. *Psychiatry*, 542, 116-132
- Rutiner för polisanmälan om brott i skolan och anmälan till socialkontoret när barn/elever far illa* (2009)
Linköpings kommun
- Sarnecki, J. (1989) *Skolan och brottsligheten*. Stockholm; Carlsson Bokförlag
- Skolverket (2009) *Kraften av samverkan Om samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*. Skolverket; Stockholm
- Skolverket, pressmeddelande 2009-08-31 http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/67/97/Samverkan_%D6rnsk%F6ldsvik20090831.pdf Nerladdat 2010-11-19
- Stattin, H., & Magnusson, D. (1989) The role of early aggressive behaviour in the frequency, seriousness, and types of later crimes. *Journal of Abnormal Psychology*, 57, 710-718
- Taylor, J., Malone, S., Iacono, W.G., & MacGue, M. (2002) development of substance dependence in two delinquency subgroups and nondelinquents from a male twin sample. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41, 386-393
- Vedung, E (2009) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund; Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska riktlinjer i forskning inom samhällsvetenskap och humaniora*
www.janjonsson.nu 2010 Fullständig adress: <http://www.janjonsson.nu/default.cfm?blog=1>
Nerladdad 2010-11-19

KAPITEL 1: FRÅN SLASKPÄRM TILL EN STRUKTURERAD INSATS

Tidigare förfaringsätt och konsekvenser

I Brottsförebyggande Rådets (BRÅ) rapport, ”Barn som begått brott socialtjänstens och polisens åtgärder” (2008:11:18) beskrivs att det är socialtjänsten som ansvarar för vilka åtgärder som vidtas när ett barn under 15 år blivit polisanmält. Socialtjänsten ska enligt 11kap. 1§ Socialtjänstlagen (SoL) avgöra om det finns skäl att utreda om barnet och dess familj är i behov av stöd och hjälp. För att kunna göra ett sådant ställningstagande genomförs alltid en förhandsbedömning. Socialtjänsten får och kan ta kontakt med familjen, men behöver inte göra det. Justitieombudsmannen har fastställt att socialtjänsten i samband med förhandsbedömning inte får ta några som helst övriga kontakter. Det finns däremot inte några riktlinjer som anger vilket underlag som krävs för att en förhandsbedömning ska anses innehålla tillräcklig information. I praktiken betyder det att en polisanmälan kan ingå och en snabb kontroll av om barnet tidigare varit känt inom socialtjänsten kan anses tillräckligt som beslutsunderlag för att ta ställning till om barnet behöver utredas närmare.

När barn under 15 år misstänks ha begått en brottslig handling kan polisen enligt 31§ i Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om Unga Lagöverträdare, (LUL) genomföra en utredning kring brottet (BRÅ 2008:11:19). En informant beskriver skillnaden i lagstiftningen mellan de som uppnått straffrättslig ålder och de som inte gjort det

Det finns en LUL-lag om unga lagöverträdare. Det är mellan 12 och 15 år så kan polisen, om vi bedömer det, vi har vissa premisser då (...) den [anmälan] går då direkt till socialförvaltningen om personen har fyllt 15 år går den ju direkt till åklagaren. (Polis)

De premisser som informanten hänvisar till då det gäller de barn som ännu inte fyllt 15 år återfinns i § 31 LUL. Bestämmelserna uttrycker att Socialnämnden kan begära en polisutredning om den kan ha betydelse för att avgöra om den unge är i behov av socialtjänstens insatser och om i) *utredning behövs för att fastställa deltagande i brottet*, ii) *om det behövs för att finna gods från brottet* eller om iii) *det finns skäl som anses vara av särskild betydelse för allmänheten eller enskilda*. Är den unge under 12 år krävs synnerliga skäl för utredning enligt andra och tredje punkten. Enligt BRÅ (2008:11:7) har inte socialtjänsten för vana att efterfråga polisutredning enligt 31 § LUL i samband med förhandsbedömning. Att polisutredning inte efterfrågas har främst sin grund i att socialtjänsten inte har som tradition att efterfråga en sådan, samt att uppfattningen inom socialtjänsten är att en sådan utredning endast motiveras i samband med grövre brott, vilka inte förekommer lika ofta. (BRÅ 2008:11:7)

I den aktuella kommunen där 48-timmarsinsatsen genomförs samlades tidigare en stor del av polisanmälningarna rörande barn som ännu inte uppnått straffmyndig ålder i vad som av informanterna benämns som ”slaskpärm”. Genom förhandsbedömning hade socialsekreterarna i de fallen inte funnit skäl nog att öppna en utredning eller efterfråga en polisutredning enligt 31§ LUL.

(...) det skulle ju vara ganska omfattande problematik om man gjorde det, vilket polisen tyckte var ett problem för deras del. Socialkontoret gjorde ju i sin tur nästan ingenting med de barn som kom dit, utan hade en pärm: slaskpärm. (Socialsekreterare)

Ärendena satt i pärmen i avvaktan på om något ytterligare skulle komma till socialtjänstens kännedom, vilket i så fall kunde ge anledning att öppna en utredning. Omsorgskontoret (2008)

beskriver att socialtjänsten under år 2007 mottog 50 anmälningar rörande barn mellan 10 och 14 år. Majoriteten av anmälningarna kom från polisen och rörde lagöverträdelse. Utredning öppnades i fyra av ärendena, i de övriga fallen gjordes ingenting. Förfarandet är inte unikt för kommunen men hanteringen ser mycket olika ut i olika kommuner. I vissa kommuner öppnas alltid utredningar vid anmälan, andra gör det mer sällan, detsamma gäller huruvida utredning enligt 31§ LUL efterfrågas samt om familjen kallas eller erbjuds samtal med socialtjänsten eller inte (BRÅ 2008:11:7-8).

En socialsekreterare beskriver att det tidigare förfarandet medförde en del svårigheter och skilda synsätt i ansvarsfrågan mellan polis och socialtjänst. Polisen ansåg enligt socialsekreteraren att i de fall de inte kunde inleda utredning enligt 31§ LUL låg ansvaret på socialkontoret. På socialkontoret å andra sidan betydde det inte automatiskt att socialtjänsten upplevde att det fanns skäl nog att öppna en utredning. De båda myndigheternas tillvägagångssätt fick konsekvensen enligt en av polismännen att "(...) i praktiken har det ju varit så att det inte händer ett dugg – helt gratis för ungarna att hålla på."

Politisk styrning och initiativ

Informanterna beskriver i intervjuerna att insatsen är en del, eller en följd av ett större samverkansavtal mellan kommunen och polismyndigheten i länet. Syftet med samverkansavtalet är att förhindra brott bland kommunens barn och ungdomar. Överenskommelsen har fått formen av ett åttapunktsprogram, som ska gälla under tidsperioden 2009-2010.

I juni 2008 gav omsorgskontoret ett förslag gällande det brottsförebyggande arbetet i kommunen. Det ansågs finnas ett allt mer framträdande behov av en samhällelig reaktion och stöd i samband med brottslig aktivitet hos barn och unga. Det fanns även enligt omsorgskontoret (2008) ett behov av att uppnå en ökad tydlighet i förhållande till invånarna i kommunen. De aktörer som i kommunen arbetade med brottsförebyggande arbete behövde samordnas för att nå metodutveckling, större effektivitet och resursutnyttjande. Ett av de konkreta förslagen var att ge kommunen i uppdrag att utforma en verksamhet riktad mot barn 10-14 år under tidsperioden 2009-2010 med motiveringen att en sådan verksamhet saknades. Förslaget utarbetades tillsammans med andra instanser såsom socialkontoret och den kommunala utförarverksamheten. Det önskvärda var att den verksamhet¹ de planerade skulle arbeta utifrån målsättningen att reagera på brottshändelsen samt erbjuda barnet och dennes familj stöd i syfte att bryta en ogynnsam utveckling. Verksamheten skulle bygga på samverkan mellan polis och socialtjänst. Samverkan mellan myndigheter regleras även i lag. Enligt 6§ förvaltningslagen (1986:223) åligger det varje myndighet "att lämna andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten", därav föreligger ett krav på att samverkan ska ske rent allmänt när frågorna har gemensamma intresser. När det dessutom rör barn som far eller riskerar att fara illa föreligger en särskild skyldighet att samverka enligt bland annat Socialtjänstlagens (SoL 2001:453) 5 kap. §1a. Myndigheten för Skolutveckling, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen (2007:29) skriver i sin rapport "Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa" att välfärdsområdet kommit att bli mer specialiserat, aktörerna blivit fler och därmed har arbetet blivit mer fragmentiserat. Genom att flera verksamheter samverkar vinner man såväl kunskap som resurser och

¹ Verksamheten som här avses är den större verksamheten som erbjuder exempelvis vidare samtal och beteendeträning. 48-timmarsinsatsen är en del av verksamheten.

kompetens (Myndigheten för Skolutveckling m.fl. 2007:29). I omsorgsnämndens förslag formulerades att verksamheten skulle rikta sig mot unga som förekommer i polisanmälan, en avgränsning som åtminstone inledningsvis var nödvändig eftersom behoven ansågs svåra att förutse.

En av socialsekreterarna beskriver att responsen på förslaget var blandad.

Ja, det var ju blandat, måste jag säga, ja det var ju många som tyckte att det verkligen behövdes. Men det fanns ju viss skepticism mot att det måste finnas en polisanmälan i grunden. Poliserna såg ju väldigt mycket behov så klart, för de möter ju många barn som är ute i kretsar där de far illa. De skulle ju gärna se att vi kunde fånga upp dom, tror jag. (Socialsekreterare)

Uttalandet tyder på att kravet på polisanmälan leder till begränsningar som gör att det genom verksamheten trots allt inte är möjligt att nå fram till många av de ungdomar som behöver stöd och hjälp. Den inställningen återfinns vi även i de loggböcker som förts i samband med insatsens utformande men då uttrycks den från socialkontorets sida.

En insats växer fram och tar form

Utgångspunkten för utformandet av insatsen var de riktlinjer som lämnats av omsorgskontoret och utöver dem beskriver socialsekreterarna som var med vid starten att det inte fanns några mer direktiv, det var upp till dem själva att hitta metoderna: "(...) hur det skulle se ut fanns det ju ingenting om och det var ju där vi började". Uppbyggnaden av verksamheten startade i februari 2009. Till en början handlade det mycket om att söka kunskap om barn med kriminellt och normbrytande beteende och metoder som kunde vara tillämpbara både för behandlingsarbete men också för att kunna kartlägga ungdomarnas livssituation. Vid utformandet av insatsens metoder tog de tillvara på personalens tidigare metodkunskaper. Av verksamhetens loggböcker framgår det att det förberedande arbetet handlade om att sätta sig in i hur målgruppen hanterats tidigare, iordningställande av lokaler och utformande av metoder såväl som rutiner. Rutiner behövdes bland annat för att lösa sekretessproblem² mellan myndigheter och verksamheten för att arbetet skulle kunna utföras så smidigt som möjligt, vilket också hade betydelse för hur samarbetet med polisen skulle utformas.Handledning var också en del i socialsekreterarnas arbete, där vikt bland annat har lagts vid att identifiera vilken typ av grupp de är och bör vara. Socialsekreterarna avsatte tid för att informera och väcka intresse för insatsen hos angränsande verksamheter och intressenter samt allmänheten genom exempelvis reportage i lokaltidningen. En socialsekreterare beskriver att den ursprungliga tanken var att verksamheten skulle erbjuda långvariga insatser snarare än kortare punktinsatser men tanken att barn och föräldrar skulle kontaktas snabbt fanns redan från början. Idén att det skulle ske inom en viss tidsrymd och i ett samtal där både polis och socialtjänst deltog växte fram parallellt med utformningen av den ursprungliga verksamheten och idéerna som blivit till utgör det vi kallar 48-timmarsinsatsen. Tankarna om 48-timmarsinsatsen fördes inte in i verksamheten på personalens initiativ. En socialsekreterare beskriver att chefen för verksamheten utarbetade idén och presenterade den sedan för socialsekreterarna som arbetade inom verksamheten. En av poliserna beskriver hur denne var med då tankarna kring 48-timmarsinsatsen utvecklades och initierades vid en BRÅ-konferens. På konferensen mötte de polisen i Skärholmen som arbetar med en liknande insats.

²Eftersom 48-timmarsinsatsen från början inte hade myndighetsstatus fick det konsekvenser exempelvis genom att polisanmälan inte kan skickas direkt till verksamheten. Sekretessfrågan har lösts genom en omfördelning av tjänster vilket möjliggör att personalen kan få anmälan till sig utan omvägar.

Framförallt var det enligt informanten en avdelningschef på socialförvaltningen som tyckte att det sättet att arbeta ”verkade jättespännande”.

Hur blev det? – En strukturerad insats

I 48-timmarsinsatsens syfte- och målbeskrivning går det att läsa att:

Syftet är att tidigt fånga upp de barn och unga som uppvisar normbrytande beteende och riskerar att falla in i en kriminell livsstil tidigt. Målsättningen är att på så vis hämma en vidare utveckling med en adekvat insats från socialtjänsten.

En lyckad insats bedöms genom att det finns ”En synbar minskning av antalet polisanmälda brott i åldrarna 15 och 16 år inom två år”.

Inom verksamheten finns fortfarande utrymme för mer långvariga kontakter och behandlingsarbete, det finns vid sidan om 48-timmarsinsatsen idag möjlighet att möta även de barn som inte förekommer i polisanmälan. Det är dock inte den delen av verksamheten som vi har riktat vårt intresse. En av socialsekreterarna menade också att det idag är 48-timmarsinsatsen som har det största utrymmet inom verksamheten.

48-timmar

Inom 48 timmar efter att ett barn i åldern 10-14 år har polisanmälts ska den första kontakten med familjen ske. Barn och föräldrar ska då erbjudas en tid för samtal samt informeras om varför samtalet genomförs. Den första kontakten med klienterna ska ske inom 48 timmar och samtliga intervjupersoner värderade snabbhet högt av olika anledningar.

Två av poliserna ger uttryck för att klienterna i de fall reaktionen låter vänta på sig behöver gå och vara oroliga för eventuella konsekvenser. De menade att händer inget släpper obehaget så småningom och klienterna kan ”pusta ut”, varpå någon till slut hör av sig och oron uppstår på nytt. En av poliserna vidareutvecklade resonemanget med att själva ångesten eller oron utgör ett straff i sig och att det är ojust att dra ut på tiden för att bli kontaktad av myndigheterna långt efter att den initiala oron har lagt sig. Samma polis uttryckte vidare att en annan tänkbar anledning till att det ska ske snabbt är för att barnet över tid glömmet bort vad som har hänt, och/eller att barnet inte ska hinna fundera på hur det ska agera; säga sanningen eller ljuga. Andra tankar som också framfördes av en polis var att en snabb reaktion gör att ryktesspridning undviks och att många, inte bara brottsoffer och förövare, kan må dåligt av att det drar ut på tiden. Det finns en poäng i att det går fort även för föräldrarnas del eftersom de också påverkas och känner obehag. Samtalet fokuserar på de känslor som uppstår för inblandade parter i samband med polisanmälan, känslor ses av socialsekreterarna som betydelsefulla även i de samtal som förs inom insatsen. En snabb och tydlig reaktion för att motverka brott motiveras utifrån ett samhällsintresse, såväl som utifrån idén att det är pedagogiskt och ökar tydligheten för de unga lagöverträdarna (Regeringens proposition 2005/06:165:43, 111). Vi gör även tolkningen att innebörden av att handla snabbt för att undvika ryktesspridning ger möjlighet att påverka tilltron till myndigheterna som representanter för ett handlingskraftigt system.

Att få barnen och deras föräldrar att komma

När polisen får in en anmälan om att ett barn under 15 år misstänks ha begått ett brott skickas den omgående till socialsekreterarna i verksamheten. Socialsekreterarna datumstämplar anmälan, tar reda på vem som är vårdnadshavare och om ungdomen förekommit tidigare inom socialtjänsten. De kontaktar i första hand föräldrarna över telefon. I de fall de inte når

föräldrarna skickar de ett brev där de erbjuder ett möte med anledning av den aktuella brotts handlingen. I telefonsamtalet eller brevet framgår att både polis och socialtjänst kommer att närvara vid mötet. De meddelar också att de kommer att genomföra en förhandsbedömning som ska ligga till grund för, eller ge förslag på vidare åtgärder hos den myndighetsutövande socialtjänsten. Enligt socialsekreterarna brukar föräldrarna vid den första kontakten känna till att barnet är aktuellt i en polisanmälan eftersom polisen har haft kontakt med dem i samband med handlingen. En intervju person berättade att barnen ibland för "strutspolitik" och kör huvudet i sanden, genom att gömma undan brevet och hoppas att inga fler kontakter ska tas. Brevet väcker enligt en socialsekreterare ofta frågor från föräldrarna om varför samtalet ska äga rum vilket förklaras med att det beror på att ungdomen förekommit i polisanmälan. De talar också om för föräldrarna att det är anmälan som samtalet huvudsakligen ska handla om. Enligt socialsekreterarna är det inte fråga om någon "kallelse", utan om ett "erbjudande till samtal" eftersom insatsen är frivillig.

Att barn och föräldrar kommer även om det rör sig om ett erbjudande till ett frivilligt samtal är av viss betydelse eftersom förhandsbedömningen i annat fall kommer att genomföras endast utifrån det som framgår av polisanmälan – klienterna får i de fallen inte ge sin bild av situationen. En polis menar att:

Ändå är det väl så att föräldrar som intresserar sig för sina barn är väl måna om att man tar den här chansen? Annars kanske det är några andra som bestämmer vad som ska hända, [socialsekreterare] kan ju ta ett beslut kanske, oavsett vad föräldrarna tycker. Jag har förstått att det är ett sådant samtal som kommer att ske där sedan. (Polis)

Uttalandet har två delar: föräldrar och barn gör bäst i att komma för att de tillsammans kan få stöd och stöttning, men deras medverkan i samtalet kan påverka förhandsbedömningen. Vi ser därmed att det finns en risk för att erbjudandet kan uppfattas som tvingande eftersom det inte är klart vilka konsekvenserna blir om de inte dyker upp. En fråga vi ställer oss är om en sådan oro i realiteten är befogad endast för de barn som sedan tidigare förekommer i socialtjänstens eller polisens register, eftersom det är vad som i så fall kommer att utgöra underlaget för bedömningen. Både poliserna och socialsekreterarna vi har intervjuat menar att en viktig effekt av polisens deltagande i samtalet är att klienterna över huvud taget dyker upp. Det är en frivillig insats, men att det framgår av den första kontakten att polisen kommer att medverka, har enligt våra intervju personer en tydlig effekt.

Bekymringssamtal

Det möte som sker tillsammans med barnet och föräldrarna har en tydlig struktur. Polisen håller i den inledande delen av samtalet vari syftet är att informera om "lag och rätt" samt vilka konsekvenser som väntar för den som begår brott efter att blivit straffmyndig. Därefter lämnar polisen rummet och socialsekreteraren börjar med bekymringssamtalet. Ett bekymringssamtal utgår från sju centrala teman genom vilka socialsekreteraren får en bild av den unges livssituation. Temaerna är pengar, fritid, spänning, skola, familj och vänner, självuppfattning och andra personliga förhållanden. Samtalet löper från de teman som kan antas vara enklare att prata om exempelvis pengar till mer komplexa teman som självuppfattning. Bekymringssamtalet förs utifrån ett antal bilder som ska bidra till att åskådliggöra och "medvetandegöra" för den unge om hur handlingen kan betraktas, samt vilka möjliga framtida utvecklingsvägar som finns beroende på de val den unge gör efter samtalet.

Metoden bekymringssamtal är utformad av Björn Övrum, en norsk polisman. Björge & Carlsson (2005) beskriver att metoden ursprungligen skapades för att i preventivt syfte motverka barns och ungdomars deltagande i rasistiska grupperingar. Bekymringssamtal anses

även kunna tillämpas på andra typer av ungdomsbrottslighet. Målsättningen är att genom samtalet tillsammans med barn och föräldrar kunna identifiera problemen som ligger till grund för oron, men även att barnet ska få information om framtida konsekvenser av sitt beteende. Metoden syftar även till att skapa möjlighet för förändring främst genom att bidra till att öka föräldrarnas engagemang och därmed även deras resurser att hjälpa barnet. Samtalet är även att betrakta som en process för att uppnå förändring. Tanken är att i processen även involvera andra aktörer som är viktiga kring barnet såsom skola och socialtjänst. Björge & Carlsson (2005) menar att resultaten från samtalen är lovande då de används av andra professionella än polisen även om det finns anledning att tro att metoden är extra kraftfull om det är just en polis som genomför samtalet. I 48-timmarsinsatsen är det polisens uppgift att utifrån lag informera om framtida konsekvenser men själva bekymringssamtalet och de sociala konsekvenserna är det socialsekreterarna som står för. I våra intervjuer med poliserna menar de att det finns en fördel med uppdelningen då föräldrarna inte ska behöva prata om sin sociala situation med polisen. En socialsekreterare beskriver även att både barn och föräldrar "medvetandegörs" i samtalet bland annat genom att de får ta del av varandras upplevelser kring det inträffade. Det finns tydligt ett fokus på känslor vilket vi tolkar som en del i att uppbringa föräldrarnas engagemang och resurser. Genom metoden blir det även möjligt att följa upp och avgöra om det finns behov av att vidta andra åtgärder.

Prevention

Insatsen är frivillig och beskrivs av informanter som preventiv då syftet är att försöka förhindra att den unga begår ytterligare brottsliga handlingar. Knut Sundell (2009:3) beskriver att ordet prevention ursprungligen har betydelsen "att komma före". Betydelsen av prevention, "att komma före", är inte längre giltig utan begreppet behöver även få sin innebörd utifrån olika nivåer, det vill säga när i processen preventionen sätts in. Indelningen brukar ske utifrån begreppen i) *universell prevention*, ii) *selektiv prevention* och iii) *indikerad prevention*. Den universella preventionen är en åtgärd som innefattar samtliga individer i en målgrupp exempelvis fritidsgårdsverksamhet för alla högstadiel elever i ett område. Den selektiva preventionen riktar sig mot dem som upplevs ha en risk att utveckla framtida problem exempelvis genom att erbjuda föräldrautbildningar för att hjälpa föräldrar att bemöta sitt "bråkiga" barn. Den sista nivån är den indikerade preventionen vilken de som redan utvecklat ett problem ska få möjlighet att få hjälp (Sundell 2009:3). 48-timmarsinsatsen kan betraktas som en indikerad prevention då kravet för att barnen ska kallas till insatsen är att de har blivit polisanmälda. Här finns det dock anledning att göra en viss reservation. Det behöver inte med nödvändighet vara så att den handling barnet utfört är att betrakta som att barnet har ett etablerat problem eller att handlingen någonsin kommer att upprepas. Det är inte ens nödvändigt att barnet alls har gjort något fel. Det är igenom bekymringssamtalet som socialsekreterarna ska försöka få en bild av om barnet har behov av vidare insatser eller inte. I de fall barnet inte upplevs riskera att begå ytterligare brott kan preventionen anses ha en mer selektiv karaktär då bekymmersamtalet även syftar till att förbättra kommunikationen mellan barn och föräldrar.

Samverkan

Till slut kom polisen och socialtjänstens gemensamma insats, för att med tydlighet visa att de ser och reagerar på det inträffade, att handla enbart om 48-timmarsinsatsen. Polisen har ingen del i den större verksamhet 48-timmarsinsatsen innefattas av.

Myndigheten för Skolutveckling, m fl. (2007:39) skriver att de kulturella hinder som föregår samverkan utgörs av skillnader i bland annat språkbruk, attityder, utbildningsbakgrund och värderingar. I vårt empiriska material kan vi utläsa att det finns skillnader i socialsekreterarnas och polisernas fysiska organisationsmiljö såväl som i deras sätt att agera och resonera. Vi gör tolkningen att skillnaderna i utformning som 48-timmarsinsatsen idag har är ett uttryck för mellanorganisatoriska skillnader snarare än hinder. För att ge en bild av vilka skillnader vi sett mellan socialtjänsten och polisen ska vi utifrån våra fältanteckningar beskriva de miljöer där socialsekreterarna och poliserna har sin hemvist:

Miljöerna skiljer sig avsevärt åt rent fysiskt. 48-timmarsinsatsen är beläget i vad som utifrån ser ut att vara ett hyreshus med bostäder. Inne i lokalerna möttes vi av en korridor där kontorsdörrarna stod på glänt. Förutom korridoren och kontoren fanns samtalsrum och ett kök med mat- och fikaplatz i form av ett matbord med stolar, lite längre bort fanns ett lågt bord med fåtöljer. Samtalsrummen, det vill säga de rum där de tar emot sina klienter, var ljusa och inredda med bekväma fåtöljliknande stolar och glasbord. Det fanns blommor i fönstren, dukar, mattor och tavlor på väggarna. Överlag var känslan hemtrevlig, inte som vi skulle föreställa oss en myndighet.

Efter att ha blivit insläppta i det stora polishuset tog vi hissen upp till den våning vi skulle besöka. Också här var det fråga om en korridor, dock mycket längre och med fler dörrar, varav de flesta var stängda. Ett sterilt lugn rådde trots att det var många människor i rörelse och en mer myndig känsla infann sig hos polisen än hos socialtjänsten. I lokalerna rådde inga tvivel om att det hyser en myndighet. Det vi förmodar är de rum där polisen möter sitt klientel, fick vi bara en snabb inblick i när vi passerade dem. Men intrycket vi fick var att även de skiljde sig avsevärt från socialtjänstens mer hemliknande atmosfär.

Vår upplevelse är att poliserna verkar ifrån en klinisk, myndig och byråkratisk miljö medan socialtjänsten utför sitt arbete i lokaler som snarare utgör motsatsen. Det stämmer även överens med den bild som intervjupersonerna förmedlade om sig själva och varandra.

Vi betraktar polis och socialtjänst som organisationer konstruerade utifrån såväl strukturella som kulturella diskurser, och vi antar att de tjänstemän som utgör verksamheten påverkas därav. När kulturerna möts påverkar och konstruerar de sig själva och varandra; de blir också konstruerade av sina respektive organisationer och sina "hemmiljöer", de blir konstruerade av omvärlden, av klienterna och inte minst av oss.

Vad polisen beträffar är alla intervjupersoner överens om att de, som poliser, besitter en form av inneboende auktoritet. Poliserna själva menar att de står för "lag och rätt", att de i viss mån utgör ett hot mot klienterna – att klienterna ibland förväntar sig att polisen ska döma eller straffa dem. Deras uppgift i samtalet är att lägga grunden för socialsekreterarnas fortsatta del av bekymringssamtalet dels genom att informera klienterna om konsekvenser av ett framtida kriminellt beteende men också att genom sin blotta närvaro, tonen de använder och budskapet de framför, visa att de "ser" och har sett klienterna. Polisen menar att de med tyngdpunkt i sin auktoritet sätter en prägel på det fortsatta samtalet eftersom de bringar tydlighet och framhäver allvaret i situationen "på ett annat sätt än vad socialsekreterarna gör". En faktor som samtliga intervjupersoner återkommer till är att polisen har uniform på sig under samtalet. De menar att barnen påverkas av det, att det ytterligare förstärker polisens auktoritet och därmed effekten i markeringen från samhället.

Socialsekreterarnas roll förblir emellertid tämligen oidentifierad i förhållande till polisens fysiska roll som auktoritet och ordningsbringare. På frågan om hur socialsekreterarna trodde att klienterna föreställer sig ett förestående möte med dem resonerar de om rykten och fördomar, och att föreställningarna om socialsekreterare i mångt och mycket är beroende av klienternas tidigare relation till socialtjänsten. Från intervjuerna drar vi slutsatsen att medan polisens fysiska roll konstrueras som en auktoritär konstitution – väl tillämpbar i samtalet för att förstärka markeringen från samhället – saknar socialsekreterarna några inneboende

motsvarigheter, även om de också är myndighetspersoner och därigenom borde besitta en liknande auktoritet. De lägger däremot större fokus på kognitiva, affektiva och sociala omständigheter, som att öppna för kommunikation inom familjen och att skapa allians med föräldrarna. Det visar sig bland annat när de talar om att på olika sätt medvetandegöra klienterna om deras tankar, känslor och förhållanden. Ett sådant förhållningssätt har vid en första anblick effekter på andra plan än att genom auktoritet påverka barnet³.

Ställt mot våra fördomar fann vi det intressant vem som i intervjuerna ger uttryck för vad. Vi föreställde oss att socialsekreterarna skulle ha stort omsorgsfokus och sätta individens behov i centrum, medan polisen som representanter för ordningsmakten i grova ordalag skulle vara ute efter att peka med hela handen, konfrontera och straffa. Vi konstaterar att informanterna beskriver såväl sin egen som klientens bild av polisen som överensstämmande med våra fördomar; att de utgör en form av sträng auktoritet. Även om våra fördomar kan vara överdrivna i förhållande till verkligheten ser vi dock att socialtjänsten ofta motiverar insatsen i uppfostrande ordalag. Det visar sig till exempel genom att de avser att visa en tydlig markering från samhället; att samhället reagerar snabbt eftersom händelsen annars rinner av barnen, och att samhället ser, i bemärkelsen övervakar, dem. Men de gör också en poäng av att göra föräldrarna medvetna om barnets situation och att kartlägga barnets livssituation. Poliserna vi intervjuade motiverar insatsen utifrån ett större omsorgsfokus; barnen ska inte behöva må dåligt genom att behöva vänta på konsekvensen under längre tid, och genom att påpeka att de inte närvarar i samtalet för att straffa eller ens värdera brotts handlingen. Bilderna är inte enhälliga eller konstanta i samtliga kontakter med vare sig poliserna eller socialsekreterarna, men de finns representerade i materialet.

Samverkan i praktiken

I rapporten från Myndigheten för Skolutveckling m fl. (2007:16), redovisas fem ”framgångsfaktorer i samverkan” vilka är i) *aktivt och gränsöverskridande ledarskap*, ii) *tydlighet och struktur* iii) *samsyn*, iv) *motivation, förtroende och god kommunikation* och v) *samverkanskompetens*. Vi ska utifrån framgångsfaktorerna beskriva den samverkan som sker inom 48-timmarsinsatsen. Det första som bör sägas är att den samverkan som insatsen innehåller ser olika ut beroende på vilket perspektiv vi utgår från. Väljer vi att se på det utifrån som betraktare eller kanske klient, är det uppenbart att man samverkar; socialsekreterare och polis sitter i samma rum, samtidigt, träffar samma klienter och har gemensamma mål. Väljer vi däremot att se på samverkan från utövarnas perspektiv är den inte lika tydlig.

När det gäller den första punkten, aktivt och gränsöverskridande ledarskap kan sägas att samverkan är legitimerad från högre ort, det manifesteras genom att insatsen över huvud taget existerar. Det hålls dock enligt informanterna inga regelbundna möten där personalen träffas för att diskutera strukturella frågor. Poliserna och socialsekreterarna träffas förvisso före och efter samtalen, men efter vad vi har erfarit diskuteras strategier för det förestående samtalet snarare än till exempel utveckling och effektivisering av verksamheten. Dessutom menade en socialsekreterare att de samtalen får allt mindre utrymme eftersom de över tid blivit mer ”samkörda”.

³ I kapitel 3 analyseras respektive förhållningssätt mer ingående, och visar att den första anblicken inte riktigt stämmer.

Med den andra punkten, ”tydlighet och struktur” avser Myndigheten för Skolutveckling m.fl. (2007:45-46) för det första att parterna för samverkan vet varför de samverkar. Både socialsekreterare och polis verkar utifrån insatsens gemensamma målsättning. Polisens och socialsekreterarna har bestämda roller och ansvarsområden vilka motiveras på ett tydligt sätt och vi tolkar informanternas utsagor som att de anser att båda rollerna och uppgifterna utgör viktiga funktioner. Det finns en tydlighet i den administrativa gången i ärendena samt att polisernas och socialsekreterarnas roll i 48-timmarsinsatsen är tydligt definierad.

Den tredje punkten, ”samsyn” avser hantering av de strukturella och kulturella hinder som föreligger (Myndigheten för Skolutveckling m.fl. 2007:19). Ingenstans stöter vi på en oförlåtande inställning hos våra informanter gentemot de organisationskulturella/strukturella skillnader som föreligger mellan myndigheterna. Tvärtom verkar det vara så att man räknar med dem och menar att det faktum att man samverkar är viktigare. Eventuella hinder bemästras genom att rollerna och uppgifterna är tydliga. I vårt material ser vi inga avgörande skillnader och om kunskaps- och förklaringsmodellerna skiljer sig åt bemästras även det genom uppdelningen av rollerna. En polis konstaterade exempelvis att de inte har att göra med den del av bekymringssamtalet som inte rör det som är kriminellt. Det finns dock några tekniska faktorer som är aktuella att notera under den här punkten. En polis gav uttryck för problematik kring tidsspillan i de fall som klienterna inte kommer till mötena eftersom polisen måste bege sig till 48-timmarsinsatsens lokaler där det även kan vara svårt att finna lediga parkeringsplatser.

Med nästa punkt, ”motivation, förtroende och god kommunikation” avses upplevelse av ömsesidig nytta; tillit, intresse för varandras uppgifter, prestigelöshet, flexibilitet (Myndigheten för Skolutveckling m.fl. 2007:47). Mot bakgrund av den dokumentation vi fått ta del av, som bland annat innefattar en loggbok från verksamhetens uppbyggnad och inledningsskede, kan vi konstatera att motivationen att få till stånd verksamheten var hög. Antalet möten där parterna har hjälpts åt att få igång verksamheten har varit många och det står utom all tvivel att den ömsesidiga motivationen att få igång verksamheten också var hög, vilket förstärks i en intervju med en socialsekreterare som säger:

Jag tycker att det har varit väldigt öppet hos polisen, jag tycker att det har varit lätt att finna tåtar via [namn på en Polis] som verkligen har visat intresse för det här. Och även de andra vi har träffat [hos polisen] har varit välkomnande. Sen har det ju kanske varit svårt att hitta formerna för hur det exakt skulle se ut. Just att det finns en klyfta mellan socialkontor och polis då, och hur man ska överbygga problemen med sekretess och andra svårigheter. (Socialsekreterare)

Uttalandet visar även att samarbete kräver ett visst arbete för att det ska fungera.

Den sista punkten är samverkanskompetens, Myndigheten för Skolutveckling m.fl. (2007:48) beskriver här vikten av att ha en kontinuerlig dialog om de olikheter som råder och att dialogen kräver samverkanskompetens. Vi tycker oss se är att det inte sker någon tydlig samverkan i den bemärkelsen då de som tillsammans deltar i 48-timmarsinsatsen inte gemensamt har möten. Rollerna är viktiga men när de väl utkristalliserats har vi inte funnit något i vårt material som tyder på att polis och socialsekreterare har en gemensam dialog om sina eventuella olikheter. Det framgår dock av vårt material att det till större delen är socialtjänsten som ”äger” insatsen och att polisen i många fall saknar kunskap om hur exempelvis bekymringssamtalet utförs.

Förhandsbedömning

Efter samtalet ska socialsekreterarna göra en förhandsbedömning. Förutom personuppgifter, tidigare kännedom och vad den unge är misstänkt för ska socialsekreterarna skriva om

familjen valt att komma på 48-timmarssamtal eller inte. Om de valt att inte delta görs bedömningen utifrån den information som i det läget har inhämtats. Har familjen deltagit inkluderar förhandsbedömningen både barn och föräldrarnas inställning till det misstanken rör, samt om 48-timmarssamtalet kan anses vara en tillräcklig insats, vilket det ofta bedöms vara. Om personalen gör bedömningen att det är nödvändigt att vidta vidare åtgärder, kan de ges utan närmare utredning genom verksamhetens övriga insatser. Ibland kan personalen dock inte uppfatta vilken hjälp familjen behöver, eller om familjens önskemål inte kan tillgodoses inom verksamheten, då rekommenderar de eller föreslår utredning enligt Socialtjänstlagen. Säger familjen nej krävs det starka skäl för att en utredning ändå ska öppnas. En förhandsbedömning görs således i och med insatsen oftare på ett mer ingående sätt än tidigare.

Är barnen tidigare aktuella hos socialtjänsten kontaktar personalen barnets handläggare och rådgör med denne om det är lämpligt att genomföra ett 48-timmarssamtal med familjen. Ett sådant samtal leder inte till någon förhandsbedömning utan i stället görs en sammanfattning av samtalet.

Inom insatsen pågår diskussioner om vad som händer om barn återkommer för att de anmälts ett nytt brott. Flera av informanterna menar att då skulle samtalen kunna få en skarpare ton, en polis funderar på om polisförhör kanske vore ett alternativ. En socialsekreterare berättar i ett informellt samtal att frågan har skickats vidare till socialkontoret. I dagsläget är det bestämt att barnen kan återkomma en andra gång och att de håller på att utarbeta en strategi för hur samtalet ska utformas.

Polisen som tidigare påpekat att det tidigare var ”gratis” för unga att begå brott menar att det i och med insatsen blivit en skillnad.

Nu kommer vi bort från det där (...) ringer någon rektor idag så kan jag säga 'men polisanmäl det där, jag kan garantera att det blir en konsekvens'. Det kunde jag inte förut, jag kunde bara prata för mig själv, jag visste inte vad socialtjänsten gjorde för bedömning förstås. (Polis)

En annan polis beskriver i ett informellt samtal att insatsen lett till en ökad rättvisa. Tidigare var det gratis för vissa att begå brott, det vill säga de som inte tidigare hade sociala problem och därmed tidigare var aktuella i socialtjänstens register.

REFERENSLISTA

- Andershed H. & Andershed A-K. (2005) *Normbrytande beteende i barndomen Vad säger forskningen?* Stockholm: Förlagshuset Gothia
- Aurell, M. (2001) *Arbete och identitet – om hur städare blir städare* Linköping: Tema Teknik och social förändring, Linköpings Universitet
- Bergström, G. & Boréus, K. (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* Lund: Studentlitteratur
- BRÅ (2008:1) *Kommunernas påverkansprogram och deras deltagande år 2004 – En kartläggning* Rapport 2008:1
- BRÅ (2008:11) *Barn som begått brott – Socialtjänstens och polisens åtgärder* Rapport 2008:11

- Bjørgero, T. & Carlsson, Y. (2005) *Early Intervention with Violent and Racist Youth Groups* No. 677-2005 Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt, http://se2.isn.ch/serviceengine/Files/EINIRAS/27305/ipublicationdocument_singledocument/55C2201F-87C3-47CC-A96C-E0504007CD0C/en/677.pdf
- Cécile, M., Born, M. (2009) Intervention in juvenile delinquency: Danger of iatrogenic effects? I tidsskriften *Children and Youth Services Review* 31: 1212-1221, <http://orbi.ulg.ac.be/handle/2268/33154>
- Estrada, F., Flyghed, J., Nilsson, A. & Pettersson, T. (2008) *Samhällets fokusering på ungas brott är farlig* Dagens Nyheters debattsida 2008-01-14, <http://www.dn.se/debatt/samhallets-fokusering-pa-ungas-brott-ar-farlig-1.664660>
- Lodewijks, H. P. B., de Ruiter, C., Doreleijers, T. A. H. (2010) The Impact of Protective Factors in Desistance From Violent Reoffending. A Study in Three Samples of Adolescent Offenders. I tidsskriften *Journal of Interpersonal Violence* 25 nr 3: 568-588 <http://jiv.sagepub.com/content/25/3/568.full.pdf+html>
- Löfving, M. (2009) *Effektivare insatser mot ungdomsbrottsligheten* Ds 2009
- Myndigheten för Skolutveckling, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen (2007) *Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa* Västerås: Edita Västra Aros http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/27/01/146141_strategi_for_samverkan.pdf
- Riksdagens hemsida (2010) *Från förslag till lag* http://www.riksdagen.se/templates/PageWFrame_____4251.aspx
- Rikspolisstyrelsen (2008) *Samverkan polis och kommun – för en lokalt förankrad polisverksamhet i hela landet* Dnr PoA-480-5788/06
- Sundell, K. (2009) *Prevention om konsten att komma före i Ims-nytt* Nyhetsbrev från Institutionen för Utveckling av Metoder i Socialt Arbete 2-2009, <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/utbildningar/Documents/2009-126-247.pdf>
- Söderholm Carpelan, K., Andershed, A-K., Andershed, H., Brännström, L., Nyström, M. & Ahlgren, T. (2008) *Insatser för unga lagöverträdare – En systematisk sammanställning av översikter om effekter på återfall i kriminalitet* IMS www.socialstyrelsen.se
- Övrum, B. (2005) *Vägledningshäfte för samtalsledare – Hur genomför man ett bekymringssamtal?*
- Regeringens proposition (2005/06:165) *Ingripanden mot unga lagöverträdare*
- Regeringens proposition (2009/10:105) *Barn under 15 år som misstänks för brott*

Utvärdering av 48-timmassamtal

I samband med att ert barn polisanmälades för ett brott kallades ni och ert barn till ett samtal med polisen och socialtjänsten, som en del av projektet "48-timmarssamtal". Jag arbetar som forskare på Linköpings universitet och håller på med en utvärdering av "48-timmarssamtalen". Jag skulle vilja intervjua er och ert barn om vad ni tyckte om samtalet och vad som har hänt sedan samtalet.

Utvärderingen är till för att få reda på vad som är bra med samtalen och vad som är sämre. Detta är ett tillfälle för er att berätta vad ni tyckte om samtalet. Ca 10 familjer kommer att intervjuas i utvärderingen. Intervjuerna tillsammans med annan information om projektet kommer att skrivas ihop till en rapport som lämnas till Aslan vid Linköpings kommun. Ni kommer att vara helt anonyma, era namn kommer alltså inte att användas i rapporten. Deltagandet är helt frivilligt och ni kan när som helst säga att ni inte vill vara med längre. Ert deltagande i intervjuerna kommer inte att påverka fortsatta eller andra kontakter ni har med Aslan, Råd och Stöd eller Linköpings kommun.

Intervjuerna kommer att spelas in på band och sedan skrivas ut. Banden och utskriften kommer inte att ges till kommunen. Det är bara jag som forskare som kommer att närvara vid intervjuerna, lyssna på banden och läsa utskriften. De kommer att förvaras på universitet. Kommunen kommer enbart att få den färdiga rapporten.

Vi kan göra intervjuerna där det passar er bäst, antingen hemma hos er eller i Aslans lokaler. Jag vill alltså både intervjua er föräldrar och era barn. Varje intervju tar ca 30 minuter, alltså ca 1 timme/familj.

Jag samtycker till att bli intervjuad

Utvärdering av 48-timmarsamtal

När du polisannäldes för ett brott för ett tag sedan kallades du och dina föräldrar till ett samtal med polisen och socialtjänsten, ett "48-timmarsamtal". Jag arbetar som forskare på Linköpings universitet och håller på med en utvärdering av "48-timmarsamtalen". Jag skulle vilja intervjua dig och dina föräldrar om vad ni tyckte om samtalet och vad som har hänt efter samtalet.

Utvärderingen är till för att få reda på vad som är bra med samtalen och vad som är sämre. Detta är ett tillfälle för dig att berätta vad du tyckte om samtalet. Ca 10 ungdomar kommer att intervjuas.

Intervjuerna och annan information om projektet kommer att skrivas ihop till en rapport som lämnas till kommunen. Du kommer att vara helt anonym, ditt namn kommer inte att användas i rapporten. Det är helt frivilligt att vara med i intervjun. Om du ändrar dig och inte längre vill vara med är det bara att säga till. Du kan också berätta för mig efteråt att du inte vill att jag använder det som du har sagt. Under intervjun är det helt ok att inte svara på frågor om man inte vill och att ställa frågor om du inte förstår vad jag menar.

Att vara med och göra intervjun kommer inte att påverka andra kontakter du eller din familj har med Aslan, Råd och Stöd eller Linköpings kommun.

Intervjuerna kommer att spelas in på band och sedan skrivas ut. Banden och utskrifterna kommer inte att ges till kommunen. Det är bara jag som forskare som kommer att närvara vid intervjuerna, lyssna på banden och läsa utskrifterna. De kommer att förvaras på universitet. Kommunen kommer enbart att få den färdiga rapporten.

Vi kan göra intervjuerna där det passar dig bäst, antingen hemma hos dig eller i Aslans lokaler. Jag vill alltså intervjua både dig och dina föräldrar. Varje intervju tar ca 30 minuter, alltså ca 1 timme/familj.

Jag samtycker till att bli intervjua
